بۆنی شیعر

خوێندنەوەیەك بۆ شیعری (بۆنی بەختەوەری)ی محمد کوردۆ

نوسینی : تەیب جەبار

(ژەنەراڵی خۆشەویستی) ناوی دوا دیوانی شاعیری هەست ناسك (محمد کوردۆ)یە .ئەم دیوانە کتێبی ژمارە (٥)ی گۆڤاری (هەنار)ە ، کە لە لایەن بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانیەوە چاپ و بڵاو دەکرێتەوە. شوێن و ساڵی چاپکردنی دیوانەکە نوسراوە (سلێمانی -٢٠٠٨). ئەم دیوانە (١٤٢) لاپەڕەی مامناوەندیە ، ٤٨ پارچە شیعری کورت و مامناوەندی لە خۆگرتووە . ئەم دیوانە یەکێکە لەو دیوانە دەگمەنانەی کە من چێژی زۆرم لە خوێندنەوەی سەرجەم شیعرەکانی وەرگرت . قسە لەسەر کردن و هەڵسەنگاندنی سەرجەمی شیعرەکان بۆ من لەم رۆژگارەدا کارێکی زەحمەتە ، بە هۆی سەرقاڵ بوونم بە ئیش وکاری دیکەوە ، چونکە سەرجەم شیعرەکان قسەی زۆر هەڵدەگرن ، چی لە بارەی شێوە و شێوازەوە یاخود لە بارەی ناوەرۆکەوە . لەم نوسینەدا من تەنها هەڵسەنگاندنێك بۆ شیعری یەکەمی دیوانەکە دەکەم .

(محمد کوردۆ) بە یەکێك لە شاعیرانی پاش راپەڕین دەناسرێت .وەك خۆی لە دیوانەکەشدا ئاماژەی پێ کردووە ، یەکەم شیعری ساڵی (١٩٨٨) بڵاوکردۆتەوە ، لەو یەك دوو ساڵەی کۆتایی هەشتاکانی سەدەی رابردودا ، چەند شیعرێکی لە رۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاوکردۆتەوە . بەڵام ناسراو نەبوو ، منیش وەك شاعیرێك نەمدەناسی . تاکو لە دوای راپەڕین هەر لە ساڵی (١٩٩١)دا ، نامیلکە شیعری بەرباخەڵ –(خورپەی ناخ)ی چاپ کرد . من هەر لەو ساڵەدا ئەو نامیلکە شیعرەم دەستکەوت ، کە کۆمەڵێ شیعری کورت و نایابی تاك دیمەنی لەخۆ گرتووە ، ئەو شیعرانە بووە جێگای سەرسوڕمان و تێڕامانی من . ئیتر بەردەوام تاکو ئێستا موتابەعەو خوێندنەوەی شیعر و نوسینەکانیم کردووە .

شاعیر لە سەرەتاوە تا ئەمڕۆ شێوازی شیعر نوسینی زۆر گەشەی کردووە و گۆڕانی بەسەردا هاتووە ، ئەگەر بە وردی لێکۆڵینەوە لەسەرجەم شیعرەکانی بکرێت دەتوانرێت بۆ چەند قۆناغێك دابەش بکرێت .بەڵام ئەم قۆناغ بەندی و گەشەسەندن و گۆڕانە ئەرکی ئەم نوسینەی من نیە و لە ئێستادا وەك لەسەرەوە وتم بۆم ناکرێت لێکۆڵینەوەی فراوان ئەنجام بدەم .

پارچە شیعری یەکەمی دیوانەکە ، ناوی (بۆنی بەختەوەری)یە . شاعیر کات و شوێنی نوسینی ئەم شیعرە و هیچ یەکێك لە شیعرەکانی دیکەیشی لە دیوانەکەدا نە نوسیوە . بۆ ؟ نازانم .بە رای من نوسینی کات و شوێنی نوسینی شیعر زۆر پێویستە و یارمەتی خوێنەر و رەخنەگر دەدات بۆ شیکردنەوەی زۆر بابەت و تێگەیشتنی زیاتر لە دەقی شیعرەکان . چونکە من ئێستا نازانم بۆچی ئەم شیعرەی کردۆتە یەکەم شیعری دیوانەکە .ئایە ئەمە دوا شیعر و تازەترین شیعری دیوانەکەیە ؟ یاخود کۆنترە لە شیعرەکانی تر ؟ یاخود پەیوەندی بە حاڵەتێکی تایبەتی ژیان و باری دەروونی شاعیرەوە هەیە .چونکە ئەگەر کات و شوێنی نوسینی شیعرەکانی دیاری بکردایە ، رەخنەگر یاخود خوێنەر دەیتوانی هەندێك پەیوەندی و گرێ کوێرەی نێوان شیعرەکان و ژیانی تایبەتی شاعیر بدۆزێتەوە .بەڵام بۆ من چونکە قسە لە سەر یەك شیعر دەکەم ، ئەوەندە گرنگ نیە .

بۆنی بەختەوەریی

١. زۆر جار کە ئێواران دێ
٢. هەر لە خۆمەوە
٣. هەست بە خەمبارییەکی زۆر دەکەم
٤. هەستدەکەم ئەو هاژە هاژە شینەی
٥. لە ئاوی روباران دێ ،
٦. هەستدەکەم ئەو دەنگە دڵنشینەی
٧. لە لەرینەوەی داران دێ ،
٨. حەسرەتەکانی مرۆڤم بیردەخەنەوە
٩. هەوڵدەدەم
١٠. حەسرەتەکان بژمێرم
١١. نا ئۆمێدی گاڵتەم پێدەکا :
١٢. (کوانێ حەسرەتەکانی مرۆڤ
١٣. لە ژماران دێ ؟!) .   وێنەی یەکەم

١٤. زۆر جاریش هەستدەکەم
١٥. لەگەڵ هەڵکردنی بای ئێوارەدا
١٦. دەنگی وردو خاشبوونی
١٧. دڵی دڵداران دێ !   وێنەی دووەم

١٨. بەڵام ئەم ئێوارەیە
١٩. کە پایز ئاوی کردۆتە ژێر هاوینەوە
٢٠. من زۆر دڵم خۆشە
٢١. چونکە لە ناو خۆمدا :
٢٢. بۆنی هەناسەی تۆو
٢٣. لە ناو ماڵەکەمدا :
٢٤. بۆنی بەختەوەریی و
٢٥. لە دەرەوەش :
٢٦. بۆنی تەڕی باران دێ !!   وێنەی سێیەم

(بۆنی بەختەوەری) ناونیشانی شیعرەکەیە، بێگومان هەموومان دەزانین بەختەوەری بۆنی نیە ، چونکە بەختەوەری شعور و حاڵەتێکی دەرونیە ، نەك مادەیەکی بۆندار .هەر لە ناونیشانەکەوە ، پێدانی سیفەتی (بۆن) بە(بەختەوەری) شیعرێتی دەق و توانای شاعیرانەی شاعیر دەردەخات . هەر لەبەر ئەو ناونیشانە منیش ناونیشانی نوسینەکەم نا (بۆنی شیعر)چونکە شیعریش بۆنی نیە .

ئەم شیعرە لە (٢٦) دێڕ پێکهاتووە و دابەش بووە بە سەر (٣) وێنەدا ، وێنەی یەکەم(دێڕی ١ ــ ١٣) ، وێنەی دووەم (دێڕی ١٤ــ ١٧) ، وێنەی سێیەم (دێڕی ١٨ ــ ٢٦) . وێنەکان بەردەوام و گرێدراون

بەیەکەوە ، خوێنەر خۆی لەکاتی خوێندنەوەدا دەتوانێت جیایان بکاتەوە . هۆراس دەڵێ : هونەر وێنەیە . شێوازی نوسینی ئەم شیعرە لە چنینی تۆڕ دەچێت . رایەڵی ئیقاع و واتا و کات و وێنە ، هەموو گرێدراون بە یەکەوە ، واتا شیعری تاك دێڕ نیە . ئەمەش توانا و شارەزایی شاعیر پیشاندەدات کە حاڵەتی شعوری خۆی دەکاتە وێنەی شیعرانەی چێژ بەخش .

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ وتەی فەیلەسوفی ئەڵمانی (شۆپنهاوەر) کە دەڵێت : هەموو هونەرێك هەوڵ دەدات بگات بە ئاستی مۆسیقا .کە منیش رام لەگەڵ (شۆپنهاوەر) دایە ، چونکە مۆسیقا بە ترۆپکی هونەر دەزانم ، کە هونەرێکی موجەڕەد و بێ واتایە ، هەموو هونەرێك سوودی لێ وەردەگرێت . با بزانین شاعیر لەم دەقەدا ، چۆن سوود لە مۆسیقا وەردەگرێت و هەوڵدەدات شیعرەکەی نزیك بکاتەوە لە ئاستی مۆسیقا ؟ بێگومان شیعر لە رێگای ئیقاعی تایبەتی خۆیەوە هەوڵ بۆ بە مۆسیقا بوونی خۆی دەدات ، چونکە ئامرازی شیعر وشەیە و ئامرازی مۆسیقاش دەنگە . مۆسیقا چیە ؟ بە کورتی مۆسیقا هونەری رێکخستنی دەنگە بۆ ئەوەی چێژ بەخش بێت . هەموو هونەرێك رەگەزێك یان زیاتر لە مۆسیقا دەخوازێت بۆ ئامرازەکەی خۆی بەکاری دەهێنێت بۆ نزیك بوونەوە لە مۆسیقا، نەك گەیشتن پێی . هەمیشە شاعیران سوود لە هەردوو رەگەزی ئیقاع و هارمۆنیای مۆسیقا وەردەگرن . شیعر رەگەزی ئیقاع و هارمۆنیا دەخوازێت بۆ وشە و رستە ، بۆ ئەوەی زمان و وێنەی شیعرانە بەرز بکاتەوە بۆ ئاستی بالآی مۆسیقا .

ئەوەی زانراوە شیعر دوو جۆر ئیقاعی هەیە ، ئیقاعی دەرەکی و ئیقاعی ناوەکی. ئیقاعی دەرەکی ئیقاعێکی زەمانییە (ئیقاعی کات) ، لە کێش و سەروا پێك دێت . کێش دابەش کردنی (کات)ی نێوان بڕگەی هەموو رستەکانە بە شێوەیەکی رێك و پێك . شاعیر لەم شیعرەدا کێشی پشتگوێ خستووە ، واتا شیعرەکە کێشی نیە ، کەواتا شاعیر بەشێك لە ئیقاعی زەمانی بەکارنەهێناوە کە زیاتر لە مۆسیقاوە نزیکە ، کەچی شاعیر پشتگوێی خستووە . هەرچەندە بە پێی نوسینە رەخنەییەکانی لە سەر شیعری شاعیران زۆر شارەزای کێشی شیعری کوردییە . من پشتگوێ خستنی کێش بە باش نازانم ، راستە ئەمڕۆ لای بەشێك لە شاعیرانی خۆمان و بیانیش ، پەخشانە شیعر باوە کە بێ کێش و سەروایە ، بەڵام من رام وایە کە نابێت ئەوەندە کێش و سەروا پشتگوێ بخرێت . شاعیر لەم شیعرەدا کە کێشی پشتگوێ خستووە ، بەڵام بایەخی زۆری بە بڕگەی (سەروا) داوە ، کە خۆی زۆر شارەزای جۆرەکانێتی و دەسەڵاتی تەواوی بەسەر بەکارهێنانیدا دەشکێت ، زۆر زیرەکانە مامەڵەی لەگەڵ دەکات بۆ ئیقاعدان بە شیعرەکانی . لەم شیعرەدا شاعیر سێ جۆر سەروای بەکارهێناوە ، یەکێکیان سەرەکی ، ئەو دوانەکەی دی نا سەرەکی . سەروای سەرەکی لە شەش پیت پێکهاتووە (اران دێ) ، و شەش جار لە دێڕی(١ – ئێواران دێ ، ٥ – روباران دێ ، ٧- داران دێ ،١٣ – ژماران دێ ، ١٧ – دڵداران دێ ، ٢٦ – باران دێ)دا بەکاری هێناوە . لە وێنەی یەکەمدا چوار جار بەکاری هێناوە و کۆتایی وێنەکەش بەو سەروایەیە ، لە وێنەی دووەمدا یەك جار بەکاری هێناوە لە کۆتایی وێنەکەدا ، لە وێنەی سێیەمشدا هەر یەك جار بەکاری هێناوە لە کۆتایی وێنەکەدا . کەواتا شاعیر شارەزایانە توانیوێتی بە ئیقاعی ئەو سەروا سەرەکیە کە دەڵێی دەنگی زەنگۆڵەیە لە سەرتاپای شیعرەکەدا. هەروەها بەو دەنگە هەر سێ وێنە و تەواوی شیعرەکەی بە یەکەوە گرێداوە . ئەو دوو سەروا ناسەرەکیە ، یەکێکیان لە وێنەی یەکەمدا لە پێنج پیت پێکهاتووە (شینەی) لە دێڕی (٤ – شینەی ، ٦- دڵنشینەی) ، ئەوی دیکەیان لە سێ پیت پێکهاتووە (مدا) لە دێڕی (٢١- خۆمدا ، ٢٣-ماڵەکەمدا) ، ئەمەی دواییان لەدەنگدا تەواو هاوەزەنگ نین . لە کاتی خوێندنەوەی شیعرەکەدا بە دەنگ ، تێکەڵ بوونی دەنگی ئەو دوو سەروا ناسەرەکیە لەگەڵ سەروا

سەرەکیەکەدا هارمۆنیەتی دەنگ دروست دەکەن ، چێژ بەخشە ، هەوڵدانێکی گرنگە بۆ گەیشتن بە ئاستی مۆسیقا .

ئیقاعی ناوەوە ئیقاعێکی مەکانییە (ئیقاعی شوێن) ، چونکە شاعیر دەبێت وێنە دروست بکات ، وێنەش بابەتی هونەری شێوەکاریە کە هونەرێکی مەکانییە ، بەڵام لە شیعردا وێنە جوڵەدارە ، نەك وەستاو ، چونکە وێنەی شیعری وێنەیەکی زەمانیە . شاعیران لە سەر سێ بڕگە کار دەکەن بۆ گەیشتن بە وێنەی بەرجەستە ، کە پێویستە وێنەی بەرجەستە ئیقاعی ناوەکی دروست بکات . بڕگەکانی دروست کردنی وێنەی بەرجەستە لە (زمان ، واتا ، خەیاڵ) پێکدێن .

با بزانین شاعیر چۆن مامەڵەی لەگەڵ هەریەك لەو سێ بڕگەیەدا کردووە بۆ گەیشتن بە مەبەستی شیعرانەی خۆی .

زمانی شیعرانە کۆمەڵێك خاسیەتی تایبەتی خۆی هەیە کە جیاوازن لە زمانی پەخشان کە زیاتر بۆ سەلماندن بەکاردێت . خزانی زمان خاسیەتێکی گرنگی زمانی شیعرانەیە ، بەڵام شاعیر بەکاری نەهێناوە چونکە من هەست ناکەم بە هیچ جێگۆڕکێ وپاش و پێش خستنی وشە و رستەیەك لە هیچ شوێنێکی دەقەکەدا . رستەکان بە پێی رێسای ئاسایی زمانەوانی بەکارهاتوون .

زمانی شیعرانە ، زمانێکی کورتبڕە ، واتا پێویستە دەربڕین بە کورتترین رستە و کەمترین وشە بێت . لەم بوارەدا شاعیر هەوڵی داوە کە پەیڕەوی کورتبڕی زمان بکات ، بۆ نمونە لەم چەند دێڕەدا :

هەستدەکەم ئەو هاژە هاژە شینەی
لە ئاوی روباران دێ ،
هەستدەکەم ئەو دەنگە دڵنشینەی
لە لەرینەوەی داران دێ ،

بەڵام لە هەندێك شوێنی دیدا ، سەرکەوتوو نەبووە ، وەك :

زۆر جار کە ئێواران دێ
هەر لەخۆمەوە
هەست بەخەمباریەکی زۆر دەکەم

بە رای من رستەی (هەر لە خۆمەوە) زیادە و پێویست ناکات . دەتوانێت بڵێیت :

زۆر جار کە ئێواران دێ
هەست بەخەمباریەکی زۆر دەکەم

من رام وایە شاعیران پێویستە هەمیشە خۆیان لە رستەی کردار بپارێزن بۆ ئەوەی خۆیان لە گژ و گیای زمان بە دوور بگرن ، چونکە رستەی کردار هەمیشە وشە و رستە درێژ دەکاتەوە و پیتی زیادە و راناویش زۆر بەکاردەبات ، کە لە شیعردا نابێت وا بێت .هەروەها پێویستە رەچاوی خاسیەتی زمانی کوردی بکات کە زمانێکی (تاك)ە ، بەڵام شاعیر لە سەروا سەرەکییەکەدا زۆر شاعیرانە ئەو وشە کۆیانەی بەکارهێناوە کە هیچ گرێ و لەنگیەکی لە شیعرەکەدا دروست نەکردووە ، بەڵکو ئیقاعێکی گشتی داوە بە شیعرەکە ، وەك وشەی (ئێواران ، روباران ، داران ، ژماران – کۆ وشە) کە لەگەڵ سەروای دوا دێڕدا (باران – تاك وشە) رێك هاتووە ، شاعیر وشەکانی نەکردووە بە (ئێوارەکان ، روبارەکان ، دارەکان ، ژمارەکان) کە ئیقاعی شیعرەکەی تێکدەدا . بەڵام وشەی (حەسرەت)ی سێ جار بە کۆ بەکارهێناوە (حەسرەتەکان) . بە رای من ئەو ئاوازی کۆ (کان

)ە ، بۆ زمانی کوردی نە شیاو و نا ڕێکە ، چ جای بۆ شیعر . وشەی (حەسرەتەکان) لە هەر سێ دێرەکەدا ئیقاعی شیعرەکەی تێکداوە .

٢٧. هەستدەکەم ئەو دەنگە دڵنشینەی

٢٨. لە لەرینەوەی داران دێ ،

٢٩. حەسرەتەکانی مرۆڤم بیردەخەنەوە

٣٠. هەوڵدەدەم

٣١. حەسرەتەکان بژمێرم

٣٢. نا ئۆمێدی گاڵتەم پێدەکا :

٣٣. (کوانێ حەسرەتەکانی مرۆڤ

٣٤.لە ژماران دێ ؟!) .

بە رای من ئەم دێڕانەی سەرەوە بەم شێوەیە بنوسرایە :

٢٧.هەستدەکەم ئەو دەنگە دڵنشینەی

٢٨.لە لەرینەوەی داران دێ ،

٢٩.حەسرەتی مرۆڤم بیردەخەنەوە

٣٠.هەوڵدەدەم

٣١.حەسرەت بژمێرم

٣٢نا ئۆمێدی گاڵتەم پێدەکا :

٣٣.(کوانێ حەسرەتی مرۆڤ

٣٤. لە ژماران دێ ؟!) .

شاعیر تا رادەیەك خۆی لە گژ و گیای زمان پاراستووە ، بۆ ئەوەی رستە و شە و پیتی زیادە بەکارنەهێنێت .تەنها لە چەند شوێنێکدا نەبێت وەك لە دێڕی دووەمدا (هەر لە خۆمەوە) کە دەستەواژەیەکە بەکارهێنانی لەو شوێنەدا پەخشان ئامێز و زیادەیە ، لەگەڵ وشەی (بەڵام) لە سەرەتای دێڕی (١٨) ، هەروەها پیتی (و) کە دوا پیتی دێڕی (٢٢ و ٢٤)ە . یەك تێبینیم هەیە لە سەر دێڕی (٢٠) کە دەڵێت (من زۆر دڵم خۆشە) ، بەرای من بیگوتایە (من دڵم زۆر خۆشە) هەردوو رستەکە شیاون ، بەڵام بۆ شیعر ئەوەی دووەم جوانترە .

واتا لەم شیعرەدا ، بەشێکی راستەوخۆیە و بەشێکی نا راستەوخۆ لە ڕێگەی خەیاڵەوە دەری دەبڕێت . واتا مەفهومە و تێگەیشتنی ئاسانە ، خوێنەر دەتوانێت بە ئاسانی لە واتای هەر سێ وێنەکە تێبگات ، چونکە واتا راستەو خۆیە و مەدلولی کەی لە پشتەوە نیە . لە وێنەی یەکەمدا باسی خەمباری خۆی و حەسرەتی مرۆڤ دەکات ، لە وێنەی دووەمدا باسی ورد و خاشبوونی دڵی دڵداران دەکات ، وادیارە خۆی یەکێکە لەوان . لە وێنەی سێیەمیشدا باسی بەختەوەری خۆی دەکات . لە هەندێك شوێندا واتا راستەوخۆیە وەك :

زۆر جار کە ئێوارن دێ

هەر لە خۆمەوە

هەست بە خەمباریەکی زۆر دەکەم

بەڵام لە هەندێك شوێنی تردا هەڵدەستێت بە خەیاڵ ، بە گۆڕینی وەزیفەی ئامرازەکانی هەست :

هەستدەکەم ئەو هاژە هاژە شینەی

لە ئاوی روباران دێ

هەستدەکەم ئەو دەنگە دڵنشینەی

لە لەرینەوەی داران دێ .

(هاژە هاژ) دەنگی ئاوە ، بەڵام لە راستیدا دەنگ رەنگی نیە ، شاعیر رەنگی داوەتێ . خوێنەر دەبێت بە گوێ و چاوی ناوەکی وێنای ئەو دەنگە بکات . هەروەها (دەنگی دڵنشین) دەنگی لەرینەوەی داره، بەڵام دەنگ لە دڵدا نانیشێتەوە بەڵکو لە گوێدا دەنیشێتەوە ، شاعیر زیرەکانە ئەم جێگۆڕکییەی دەنگ و رەنگی کردووە کە وا لە خوێنەر دەکات بە هەستی ناوەکی وێنای شتەکان بکات ، نەك بە هەستی دەرەکی . یاخود لە وێنەی دووەمدا کە دەڵێت :

زۆر جاریش هەستدەکەم

لەگەڵ هەڵکردنی بای ئێوارەدا

دەنگی ورد و خاشبونی

دڵی دڵداران دێ

ورد و خاشبوونی دڵی دڵداران ، وێنەیەکی مەجازیە نەك راستەقینە ، چونکە دڵی دڵداران شوشە نیە ، بەڵکو گۆشت و خوێنە . بەڵام شاعیر بە رێگای خەیاڵ دەیکات بە شوشە ، کە پێویستە خوێنەر خۆی وێنای ئەو وێنەیەی دڵی شوشەی دڵداران بکات،کە ئەمەش ئیقاعی ناوەکی دەبەخشێتە شیعرەکە . لە وێنەی سێیەمدا (بۆنی هەناسە ، بۆنی بەختەوەری ، بۆنی تەڕی باران) ی بەکارهێناوە ، بۆنی هەناسە ئاسایی و راستەقینەیە ، بۆنی بەختەوەری مەجازە ، بۆنی تەڕیش مەجازە ، چونکە بۆنی تەڕ و وشك نیە بەڵکو بۆنی خۆش و ناخۆش هەیە .

وێنە لەم شیعرەدا ، وێنەیەکی شعورییە ، شاعیر لە هەر سێ وێنەکەدا وەسفی حاڵەتی شعوری خۆی دەکات بەرامبەر بە دیاردەکانی سروشت و مرۆڤ ، نەك بە خەیاڵ بۆندی تازە لە نیوان دیاردەو شتەکاندا دروست بکات . شێوازی نوسینی شیعرەکە زیاتر شێوازی گێڕانەوەی بەسەردا زاڵە ، بۆیە دەبینین کات و شوێن هەندێ جار دیار و زانراوە ، بەتایبەت بەلای شاعیرەوە .

شیعری پەتی ، کات و شوێنی دیاری کراو و زانراوی نیە ، چونکە خاسیەتی کات و شوێنی دیاری کراو تایبەتە بە ئەدەبی گێڕانەوە وەك (چیرۆك ، رۆمان ، حیکایەت ، ئەفسانە ... هتد) . شیعری پەتی زیاتر بە شێوەی بونیادی نادیار دەنوسرێت ، نەك بونیادی دیار و زانراو وەك لە هونەرەکانی تردا کە کات وشوێن و پاڵەوان و روداو دیار و زانراون . کات بە پێی رابردوو و ئێستا و دوا رۆژ دەناسرێت ، وردەکاری کات لە (سەعات ، رۆژ ، شەو ، بەیانی ، نیوەڕۆ ، ئێوارە ، هەفتە ، وەرز ، مانگ ، ساڵ .... هتد) زیاتر دەناسرێت ، کاتی گشتی شیعرەکە لە رابردوو و ئێستادایە . شاعیر لەم شیعرەدا سێ جار و لە هەر سێ وێنەکەدا کاتی (ئێوارە)ی بەکارهێناوە ، ئەوەی من تێبینم کرد کاتی (ئێوارە) لە دیوانەکەدا زاڵە و لە (١١) یانزە شیعردا (١٦) شانزە جار بەکاری هێناوە ، واتا (ئێوارە) کاتێکی تایبەتە و گرنگی خۆی هەیە لای شاعیر کە ئەمە پەیوەستە بە ئەزمونی ژیان و پەیوەندی بە باری دەروونی شاعیرەوە هەیە .ئەو سێ جارەی لەم شیعرەدا کە کاتی (ئێوارە)ی بەکارهێناوە ،ئێوارەیەکی نادیارن بە لای خوێنەرو بەلای شاعیرەوە .تەنها ئێوارەی وێنەی سێیەم نەبێت کە بە پێی شیعرەکە لای شاعیر دیارە چی ئێوارەیەکە ، وەك خۆی دەڵێت :

١٨.بەڵام ئەم ئێوارەیە

١٩.کە پایز ئاوی کردۆتە ژێر هاوینەوە

٢٠.من زۆر دڵم خۆشە

٢١.چونکە لە ناو خۆمدا :

٢٢.بۆنی هەناسەی تۆو

٢٣.لە ناوماڵەکەمدا :

٢٤.بۆنی بەختەوەریی و

٢٥. لە دەرەوەش :

٢٦. بۆنی تەڕی باران دێ ! !

واتا ئەو ئێوارەیە ، ئێوارەیەکی وەرزی پایزە ، لای خوێنەر ئەو ئێوارە و پایزە نادیارە ، بەڵام شاعیر دەیزانێت و ئیتر نازانم ئەو ئێوارەی پایزە ئەو ئێوارەیەیە کە شاعیر شیعرەکەی تیا نوسیووە یاخود ئەو ئێوارەیەیە کە شاعیر دەم و لێوی لەگەڵ دەم و لێوی یار تێکەڵ کردووە ، یاخود هەردووکیان . وەك دەڵێت :

من زۆر دڵم خۆشە

چونکە لە ناو خۆمدا :

بۆنی هەناسەی تۆ و

هەروەها بەکارهێنانی کاتی(پایز و هاوین) کە درێژترن لە کاتی ئێوارە ، بەڵام کاتێکی لاوەکین بە نیسبەت کاتی زاڵی (ئیوارە)ی شیعرەکەوە ، بە تەنها بۆ دروست کردنی وێنەکە بەکاریهێناون . سەبارەت بە مەسەلەی شوێن چەند جارێك شوێنی بەکارهێناوە وەك (روبار ، دار ، لەناو خۆمدا ، لە ماڵەکەمدا ، لە دەرەوەش) کە هەندێکیان دیار و هەندیکیان نادیارن بە لای خوێنەر و شاعیرەوە. وەك وتمان ئەم شیعرە زیاتر شیعرێکی شعورییە و باسی حاڵەتی دەروونی شاعیر دەکات و کات و شوێن لە حاڵەتی شعورییدا دیار و نادیارن .

پەیامی ئەم شیعرە لە حاڵەتی شعوری شاعیرەوە هەڵدەقوڵێت ، کە حاڵەتی خەمباری و حەسرەتی مرۆڤ و شکانی دڵی دڵداران و خۆشەویستییە . شاعیر کاتی (ئێوارە) لە شیعرەکانیدا زۆر بەکاردەهێنێت ، بە تایبەت لەم شیعرە کورتەدا سێ جار بەکاری هێناوە . کاتی ئێواران لە وێنەی یەکەمدا ، کاتی خەمباریە لای شاعیر ، ئەمە پەیوەندی بە خود و ئەزموون و ژیانی شاعیرەوە هەیە کە بۆچی ئێواران کاتێ گوێ بۆ هاژە هاژی شینی روباران و دەنگی دڵنشینی لەرینەوەی داران رادێری ، تووشی خەمباری دەبێت و بیر لە حەسرەتی مرۆڤ دەکاتەوە . شاعیر هەرچەند بیر لە حەسرەتی مرۆڤ دەکاتەوە دەبوایە هاوڕێیەك ، خزمێك یاخود یارێك گاڵتەی پێ بکات ، کە کاتێ هەوڵدەدات حەسرەتی مرۆڤ بژمێرێت ، بەڵام لە شیعرەکەدا هەر حاڵەتێکی شعوری خۆی گاڵتەی پێ دەکات کە ئەویش(نا ئومێدی)یە ، ئەمەش زیرەکی شاعیرە کە باس لەوە دەکات حاڵەتەکانی شعوری خۆی لەگەڵ یەکدیدا قسەبکەن ، نەك یەکێکی تر تەدەخول لە حاڵەتی دەروونی بکات وەك دەڵێت :

هەوڵدەدەم

حەسرەتەکان بژمێرم

نائومێدی گاڵتەم پێ دەکا :

(کوانێ حەسرەتەکانی مرۆڤ

له ژماران دێ ؟!).

لای شاعیر کاتی (ئێواران) هەر کاتی خەم و حەسرەت و نائومێدی و بەیار نەگەیشتنی ئەم نیە ، بەڵکو کاتی ورد و خاشبوونی دڵی دڵدارانی دیکەشە وەك لە وێنەی دووەمدا دەردەکەوێت .بەڵام ئەو (ئێوارە) دیار و نادیارەی لە وێنەی سێیەمدایە کە شاعیر (یار)ی تیا بینیووە یاخود شیعرەکەی تیا نوسیووە یاخود هەردووکیان (کە شاعیر خۆی دەزانێت) ئێوارەیەکە شاعیر دڵی زۆر خۆشە ، چونکە لە ناو خۆیدا بۆنی هەناسەی یار دێ ، کە دیارە ئەو ئێوارەیە پێش نوسینی شیعرەکە شاعیر دەم و لێوی بە دەم و لێوی یار تەڕ کردووە و لە ناو ماڵەکەشیدا بۆنی بەختەوەری و کەشی شیعر نوسینە ، لە دەرەوەش پایزە و نمە نمە دەبارێ و بۆنی تەڕی باران دێ ، کە هەر سێ (بۆن)ەکە کەشێکی ئەویندارانەی ڕۆمانسیان دروست کردووە ، یاخوا مرۆڤ بە گشتی و شاعیر بە تایبەتی بەردەوام لە کەشی وێنەی سێیەمدا بژین .

خاڵبەندی لەم شیعرەدا کەمێك لاوازە ، چونکە لە هەندێك شوێندا پێویست بە دانانی خاڵ و وێرگوڵ دەکات ، بەڵام شاعیر داینەناوە و بەتایبەتی لە دێڕی (١ تا ١٠) خوێنەر خۆی دەتوانێت لە دەقەکەدا تێبینی بکات .

ئەگەر دێڕی (١١ ، ١٢ ،١٣) وەك خۆی بە خاڵبەندییەوە بنوسینەوە ، بەم شێوەیەی خوارەوەیە :

١١. نائومێدی گاڵتەم پێ دەکا :

١٢. (کوانێ حەسرەتەکانی مرۆڤ

١٣. لە ژماران دێ ؟!).

کۆتایی دێڕی (١١) ، دوو خاڵ لە سەر یەکی (:) داناوە ، دوای ئەوە کەوانەی کردۆتەوە ، کە نوسینی ناو هەردوو کەوانەکە ، قسەی نائۆمێدیە . لەبەر ئەوەی ئەم (:) هێمایەی داناوە نەدەبوایە کەوانە بکاتەوە . بەڵکو قسەکانی نائومێدی (دێڕی ١٢ + دێڕی ١٣) وەکو خۆی بنوسرایە بە بێ کەوانە و پێویست بە دانانی خاڵ (.) دوای کەوانەکەش نەدەکرد وەك لە خوارەوە :

١١. نائومێدی گاڵتەم پێ دەکا :

١٢. کوانێ حەسرەتەکانی مرۆڤ

١٣. لە ژماران دێ ؟!

واتا لە کۆتایی دێڕی (١٣) تەنها نیشانەی (؟!) دابنرایە ، نەك ئەم چوار نیشانەیە { ؟ !) . } چونکە دوای نیشانەی پرسیار و سەرسوڕمان پێویست بە دانانی خاڵ ناکات .

دانانی کەوانە لە پێش دوو خاڵ لەسەریەکدا " : " ڕاستە و لە دەقی شانویی و سیناریوی سینەماییدا زیاتر بەکاردەهێنرێت وەك :

زانا (بە توڕەییەوە) : کوانێ لە کوێن ؟

هێمن (بە ترسەوە) : قوربان لە دەرەوە چاوەڕوانن .

لە کۆتاییدا هیوادارم توانیبێتم چەند خاڵێکی بواری هونەری شیعرم روون کردبێتەوە و لە شیکردنەوەی شیعرەکەی (محمد کوردۆ)دا پیادەم کردبێت و جێگای ڕەزامەندی ئێوەی خوێنەر و شاعیریش بێت .

*** لە ژمارە (٧٠)ی گۆڤاری (نەوشەفەق) بلاّبۆتەوە .**